

Keksintöjä, työtä ja haasteita muuttuvassa maailmassa

Tanja Riekkinen¹

Jouko Aaltonen & Seppo Sivonen: *Nobelien öljydynastia ja suomalaiset*. into 2024. Painettu kirja: 9789523934849, E-kirja: 9789523934863. 256 s.

Öljyn historiaa on tutkittu tähän mennessä suhteellisen vähän suomalaisten näkökulmasta. Eri puolilla maailmaa toimineet öljy-yhtiöt puolestaan ovat kiinnostaneet lukuisia historian-tutkijoita. Tutkijat ovat selvittäneet myös maineikkaan ruotsalaisen Nobelien suvun vaihteita. Dokumenttielokuvantekijä, tuottaja, tutkija ja tietokirjailija Jouko Aaltosen ja yleisen historian dosentti, tietokirjailija Seppo Sivosen teos Nobelien öljydynastia ja suomalaiset (into, 2024) tarjoaa uuden näkökulman Nobelien innovatiivisen suvun ja Nobelien yritysten leivissä työskennelleiden suomalaisten rooliin muun muassa öljyteollisuuden rakentajina Venäjän keisarikunnassa.

Öljyhistoriaan sukeltavat teokset korostavat usein Edwin L. Draken menestyksekkään öljynporauksen ja Pennsylvanian öljybuumin merkitystä modernin öljynjalostusteollisuuden muotoutumisessa. Käsillä oleva teos kuitenkin muistuttaa, että ihmiset hyödynsivät öljyä jo paljon aikaisemmin. 1800-luvun puolivälin Pennsylvanian lisäksi öljyn potentiaali ymmärrettiin myös Venäjällä. Tässä kehityskulussa Nobeleilla ja Venäjän keisarikunnan alaisen Suomen suuriruhtinaskunnan suomalaisilla osajilla oli sormensa ja puhtinsa pelissä. Suomalaisia työskentelikin Nobelien palveluksessa johtajina ja monissa muissa tehtävissä 1800-luvun loppupuolelta Venäjän vallankumouksen jälkimaininkeihin saakka. Vallankumouksen jälkeen osa suomalaisista hyödynsi Nobelien yrityksissä kartuttamaansa osaamista itsenäisessä Suomessa.

Nobelit vaikuttivat ennen öljylälle ryhtymistä myös muilla teollisuudenaloilla kuten ase- ja koneteollisuudessa. Esimerkiksi Alfred Nobel tuli kuuluisaksi dynamiitin keksijänä. Teos piirtääkin kuvan, missä Nobelien keksintöjen ja yritteliäisyyden kerryttämä vauraus ja suvun yhteistyö muodostivat otollisen pohjan öljy-yhtiö Branobelin, suomeksi Veljekset Nobelin, perustamiselle vuonna 1879. Branobel kasvoi aikanaan yhdeksi maailman merkittävimmistä öljy-yhtiöistä. Branobelin öljytuotteille oli kysyntää myös Suomen suuriruhtinaskunnassa.

Teoksen vahvuus on Nobelien suvun ja suomalaisten paikoitellen risteävien elämänpolkujen esittäminen osana isompaa ajan kuvaa. Perhekapitalismin nousu, Krimin sota, teollistuminen, koneistuminen, koleraepidemia, ensimmäinen maailmansota, sosialismin nousu, Venäjän vallankumous ja tuotantovälineiden kansallistaminen muodostivat puitteet, missä Nobelien keksinnöt ja yritykset nousivat, usein menestyivät ja heikkenivät. Branobelin kehitykseen vaikutti merkittävällä tavalla kilpailuasetelma muiden kyseiseen aikaan vaikut-

¹ Kirjoittaja on väitöskirjatutkija Oulun yliopistossa.

taneiden, öljyalalla toimineiden perheiden Rockefellereiden ja Rothschildien ja heidän öljy-yhtiöidensä kanssa.

Ison kuvan lisäksi teos tarjoaa mielenkiintoisia silmäyksiä öljyalalla työskennelleiden aikalaistoimijoiden opinto- ja työuriin, perhe-elämään ja vapaa-ajan viettoon. Nobelin lisäksi tekijät valaisevat muun muassa suomalaisten insinöörien henkilöhistorioita. Vaikka Nobelit pitivät työntekijöistään osittain hyvää huolta ja he saivat nauttia erilaisista eduista, kaikkien osa ei ollut yhtä auvoinen. Huonosti palkattujen ja heikoissa olosuhteissa eläneiden rivityöntekijöiden ääni ei kuulu käsillä olevassa teoksessakaan yhtäläisesti. Kokonaiskuvassa kahdesta rinnakkaisesta ja toisistaan riippuvaisesta maailmasta parempiosaisten maailma ja näkökulmat korostuvat.

Teos pohjautuu aiemman tutkimuksen lisäksi aikalaislähteisiin kuten kirjeisiin ja sanomalehtikirjoituksiin. Usein rikkaalla kielellä laadittuja aikalaislainauksia on ripoteltu läpi teoksen, mikä ilahduttaa lukijaa. Lainaukset auttavat eläytymään toisessa ajassa ja paikassa eläneiden ja vaikuttaneiden toimijoiden mielenmaisemiin. Myös valokuvat ja piirrookset elävöittävät miellyttävällä tavalla lukukokemusta.

Vaikka asianmukainen lähde- ja kirjallisuusluettelo löytyy teoksen lopusta, historian-tutkijana jäin kaipaamaan tarkempia, koko kirjan läpäiseviä viittemerkintöjä. Toisaalta ymmärrän, että kyseessä on todennäköisesti tyyliseikka. Tekijät ovat kenties halunneet edesauttaa tekstin luettavuutta esittämällä tekstin rakennuselementit teoksen lopussa.

Parhaimmillaan teos Nobelin öljydynastia ja suomalaiset on kutkuttavan jännittävä kertomus kekseliäisyydestä, sitkeästä työnteosta, saumattomasta yhteistyöstä, pääomien kasautumisesta ja toisaalta ankarasta kilpailusta, luonnonvarojen ja muiden resurssien huimasta hyödyntämisestä, vastoinikäymisistä ja epätasavertaisuudesta. Suosittelen teosta erityisesti Nobelin historiasta, öljyhistoriasta ja 1800–1900-lukujen historiasta kiinnostuneille lukijoille.